

УДК 811.111'38:82-6

ЕКСПРЕСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИНТАКСИЧНИХ ВИРАЗНИХ ЗАСОБІВ, ЩО ЗАСНОВАНІ НА РЕДУКЦІЇ ВИХІДНОЇ МОДЕЛІ В СУЧАСНОМУ ЕПІСТОЛЯРНОМУ ДИСКУРСІ

Батринчук З.Р., здобувач,
асистент кафедри англійської мови

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Стаття присвячена аналізу експресивного потенціалу синтаксичних виразних засобів, заснованих на редукції вихідної моделі в сучасному епістолярному дискурсі. До них належать еліпсис, номінативне речення, асиндетон і замовчування. У результаті аналізу експлікований взаємозв'язок структури цих стилістичних фігур і їх експресивної функції.

Ключові слова: експресивний синтаксис, еліпсис, асиндетон, номінативне речення, замовчування, епістолярний дискурс.

Статья посвящена анализу экспрессивного потенциала синтаксических выразительных средств, основанных на редукции исходной модели. К ним относятся эллипсис, номинативное предложение, асиндетон и апосиопеза. В результате анализа эксплицирована взаимосвязь структуры этих стилистических фигур с их экспрессивной функцией.

Ключевые слова: экспрессивный синтаксис, эллипсис, асиндетон, номинативное предложение, умалчивание, эпистолярный дискурс.

Batrynychuk Z.R. EXPRESSIVE POTENTIAL OF THE SYNTACTIC EXPRESSIVE MEANS BASED ON REDUCTION OF THE INITIAL SENTENCE MODEL IN MODERN EPISTOLARY DISCOURSE

The article deals with the analysis of the expressive potential of syntactical expressive means, based on reduction of the initial sentence model. Such expressive means are: ellipsis, nominative sentence, aposiopesis and asyndeton. As the result of the analysis the interconnection between the structure of these expressive means and their expressive function has been explicated.

Key words: expressive syntax, ellipsis, asyndeton, nominative sentence, aposiopesis, epistolary discourse.

Постановка проблеми. Епістолярний англomовний дискурс на сучасному етапі розвитку – явище доволі багатогранне, що дає широкі можливості дослідження його соціокультурних, структурних, функціональних аспектів. Зважаючи на розширені можливості способу вираження, все ще неоднозначний характер визначення поняття «епістолярний дискурс» демонструє нові механізми модальності та впливу на адресата. Широкий спектр синтаксичних виразних засобів дає можливість адресанту вільно оперувати цим арсеналом для демонстрації власних почуттів, творення ефектів загрози, несподіванки чи застереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою визначення епістолярного дискурсу займаються І. Кур'янович, О. Пожидаєва, О. Фесенко, А. Кур'янович та ін. Науковці зіставляють його з поняттям «текст», з формою тексту, довільним фрагментом тексту [6, с. 138]. Дискурс також співвідносять із поняттям «висловлювання», трактують його як усе, що було написано, зважаючи на культурні цінності автора, особливості мови та мовлення. Н. Арутюнова зазначала, що дискурс – мовлення, занурене в життя; мовлення, що вписане

в комунікативну ситуацію, процес і результат мовленнєвої діяльності [1, с. 136]. Погоджуючись із визначенням К. Седового, вважаємо, що епістолярний дискурс – мовленнєвий твір, який створений і функціонує зважаючи на національно-часову епістолярну традицію, має письмову форму та втілюється в багатогранності його когнітивно-комунікативних функцій [4, с. 320]. Проблема експресивного синтаксису втілена в працях таких науковців, як А. Мороховський, В. Фляйшер, Е. Береговська та ін.

Постановка завдання. Завданням статті є визначення структурних особливостей та експресивного потенціалу синтаксичних виразних засобів, заснованих на редукції вихідної моделі в сучасному епістолярному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріалом статті слугували 597 текстових фрагментів, виокремлені методом суцільної вибірки у прикладах сучасного епістолярного дискурсу XXI століття (J. Berger “From A to X”, K. Cary “Bloodline”, T. Wharton “Every Blade of Grass”, D. Mitchell “Cloud Atlas”, Hunter S. Jones “September Ends”).

Опираючись на класифікацію А. Мороховського, окреслюємо такі досліджувані виразні

засоби синтаксису, засновані на редукції вихідної моделі: еліпсис, номінативне речення, асиндетон і замовчування [3, с. 133].

Найчисельнішим у досліджуваному матеріалі є еліпсис, що становить 378 випадків уживання. Це опущення одного або обох головних членів речення, значення яких можна легко відновити в контексті [3, с. 134]. Характерною ознакою еліптичних конструкцій є компактність їх структури. Більшість дослідників поділяють еліпсис на дві групи – узуальний та okazіональний [2, с. 50]. До першої групи належать неповні висловлювання, що функціонують в усталених зворотах мовлення, характерні для типових комунікативних ситуацій. Експресивні можливості такого еліпсису засновані на парадигматичному контрасті повних і неповних структур. Неповні структури при цьому зазнають процесу метонімізації: частина структури представляє повну. Okazіональний еліпсис представлений у формі обривів висловлювань, виділення окремих частин у самостійно оформлене висловлювання (парцеляція). У такому випадку процес метонімізації простежується більш чітко. Його зворотним боком є імплікація сенсу, що впливає із ситуації. Експресія виникає з контрасту імпліцитного (те, що мається на увазі) сенсу та його метонімічного представлення (часто одним словом) [2, с. 51].

Часто еліптичні речення позначають конкретну референцію на ситуацію [2, с. 52]. Вона номінує факт існування предмета чи явища, час і місце дії, стану середовища, цим самим виконуючи функцію позначення буденності, що створює ефект дистанції, непричетності автора до ситуації, яку він описує. Часто це спостерігаємо здебільшого в описі зовнішності, стану речей. “You were my best friend, Charles, my only brother. Eleven months apart in age. *More like twins. Same nose, same blue eyes, same blond, wavy hair*” [9, p. 11]. Схожу конструкцію спостерігаємо в наступному прикладі: “You should see this place. *No electricity in the cabin, nothing*” [9, p. 48]. Такі субстантивовані словосполучення є типовими для узуальних еліптичних речень.

Okazіональний еліпсис найчастіше реалізується у вигляді парцельованих конструкцій і незавершених висловлювань. На відміну від узуального, його використання неможливо спрогнозувати, адже все залежить лише від намірів мовця [2, с. 52]. Парцельовані уточнюючі висловлювання приєднуються до попереднього висловлювання з метою розширити, доповнити, пояснити його рематичну частину. Експресивний ефект досягається шляхом логічного акцентування певної деталі, події чи факту. “I’m

writing an expose on the cockroach. **A fascinating subject**” [11, p. 114]. Часто парцельоване уточнююче висловлювання додає більшої образності: “In the dream there was a road, a dangerous one, much ambushed. **Deep ruts. Dusty. Without any cover**” [7, p. 10]. Беручи до уваги структурний аспект, констатуємо, що найчастіше зустрічаються випадки субстантивованих висловлювань, де спостерігаємо пропуск головного члена речення – присудка: “He showed me his irises. Copper-coloured ones, with writing in black on the inside of the petals. **Always the same phrase**” [7, p. 35]. Експресивний ефект маніфестується в інтенсифікації детального опису зовнішнього вигляду квітки.

Випадки опущення головного члена речення – підмета – можемо зарахувати до узуального еліпсиса. Часто така конструкція свідчить про поспіх мовця, його бажання додати висловлюванню динамічності: “**Went to see your mother. All things considered, she’s not bad**” [7, p. 51]. Або ж: “Spud-faced young steward and I disagreed his burgundy uniform and unconvincing beard were worth a tip. Sneered at my valise and manuscript folder – “**Wise of you to travel light, sir**” – **and left me to muck for myself. Suited me fine**” [10, p. 46]. Почасти коли автор намагається додати більшої правдоподібності своїй розповіді, тому він додає елементи діалогічного мовлення в листи, де також спостерігаємо активне використання еліпсису, що є характерною рисою неофіційного спілкування, передає буденність ситуації або ж змальовує напруження та свідчить про лінійні стосунки учасників діалогу:

“I hope you keep it lying around somewhere, Grandpops”.

“Cash”.

“No bollocks. No checks” [10, p. 54].

На противагу, у деяких діалогах, зважаючи на критичність ситуації та особливі ділові стосунки між співрозмовниками, спостерігаємо ігнорування допоміжних дієслів у питальних реченнях:

“Grim half smiles spread through the men”.

“**Ready, Lieutenant?**” [8, p. 47]. Часом такий прийом застосовують для досягнення ефекту уточнення:

“But you see, sailors believe it is bad luck to have women on board”.

“**Bad luck?**” I echoed, mystified [8, p. 169].

Уживання асиндетону в епістолярних текстах менш численне – лише 43 випадки в досліджуваному матеріалі. Асиндетон – це стилістична фігура, яка виникає в умисному і стилістично мотивованому пропуску сполуч-

ників між однорідними членами речення чи частинами складного речення. Як стилістична фігура асиндетон виявляється на фоні сполучникових синтаксичних конструкцій. Залежно від того, з якими сполучниками (сурядності чи підрядності) співвідносяться синтаксичні конструкції, виділяють паратаксичний асиндетон (співвідноситься зі сполучниковими конструкціями сурядного типу) та гіпотаксичний асиндетон (співвідноситься зі сполучниковими конструкціями підрядного типу). Під час констатації паратаксичного асиндетону варто зазначити, що його експресивність реалізується не лише з огляду на факт відсутності сполучникового зв'язку, а й беручи до уваги множинність членів перелічення та відсутність сполучника перед останнім членом, що завершує ряд. Тому стилістичною фігурою варто вважати безсполучниковий ряд перелічення, що складається не менш ніж із трьох однорідних членів за умови відсутності сполучника перед завершальним членом ряду. При цьому зі збільшенням кількості однорідних членів збільшується ступінь експресивності такої конструкції [5, с. 57].

Такі випадки спостерігаємо в досліджуваних текстах: “There we got ourselves dry and I lent Alexis **this shirt of yours, a pair of trousers, some sandals**” [7, p. 155], “A mind is the consequence of the continual reading of events occurring in the body, and among those events are all the perceptions of the senses – what we **see, hear, touch, smell, taste**” [7, p. 164], “I have a memory which I want to share with you. It’s about a secret practice of **women, men, old people, children**” [7, p. 190]. У прикладі “**One shows a technician doing a sound check; another, a TV crew discussing angles and light; Fay Li crossing the parking lot with a visitor; waitresses pouring wine into hundreds of glasses; a row of chairs beneath a banner reading SWANKEE B – AN AMERICAN MIRACLE**” [10, p. 102]. Отже, фіксуємо інтенсифікацію ефекту експресивності за допомогою паралелізму, а графічні засоби вираження експресивності (великі літери) допомагають читачеві чіткіше уявити зображувану ситуацію, додають висловлюванню динамічності.

Гіпотаксичний асиндетон дещо схожий із явищем еліпсису, однак розглядаємо його у випадку пропуску сполучника підрядності. “**Napier wakes to find a cougar crouched on a crossbeam over his bed; he wakes up with the yell; the cougar was Bill Smoke, arm poised to stove Napier’s head in with a flashlight; nothing on the crossbeam**” [10, p. 412]. Незалежно від типу асиндетону автор завдяки імплікації цієї стилістичної фігури надає висловлюванню

квапливості, а інкорпорування інших стилістичних фігур (анафора, паралелізм) лише підсилюють його експресивність.

Номінативні речення (одноядрові) також постають стилістичними фігурами. Це такі речення, в основі яких єдиний ядерний компонент виражений іменником. Незважаючи на лаконізм, структура номінативних речень може варіюватись. Називні речення можуть включати у свій склад компоненти, пов’язані з ядром як субординативним, так і координативним зв’язком. До основних типів називних речень належать однокомпонентні; однокомпонентні, розширені за рахунок включення модифікаційних елементів; однокомпонентні з апозитивним зв’язком і багатоконпонентні з координативним зв’язком компонентів [3, с. 136].

На відміну від еліптичних речень, номінативне речення ізольоване та не має ядрового (головного) речення, з яким може простежуватись тема-рематичний зв’язок.

У сучасному епістолярному дискурсі зустрічаємо багато випадків однокомпонентних і розширених за рахунок включення модифікаційних компонентів номінативних речень: “**Footsteps. A knock on my door**” [10, p. 377]. Тут спостерігаємо випадок однокомпонентного номінативного речення. Експресивний потенціал такої синтаксичної конструкції реалізується в налаштуванні читача на необхідний оповідачеві лад, малюючи в його уяві сцену, де відбуватимуться події, наприклад: “A stocky man with a facescaped sheen swiveled out from the driver’s seat with a friendly nod. “**Beautiful afternoon**” [10, p. 334], “I was stuck in Aurora House all right. A clock with no hands. “**Freedom!**” is the fatuous jingle of our civilization, but only those deprived of it have the barest inkling re: what the stuff actually is” [7, p. 58]. Такі випадки вживання однокомпонентних і розширених номінативних речень спостерігаються найчастіше. У досліджуваних текстах номінативних речень нараховуємо 63 синтаксичні одиниці. Особливого експресивного ефекту вони надають за рахунок частих повторів, проектуючи інтроспекцію на внутрішні роздуми автора: “The sounds of the forests don’t lullaby Napier tonight but itch his sense of well-being. **A car’s brake? An elf owl. Twigs snapping? A rat, a mountain quail, I don’t know, you’re in a forest, it could be anything. Go to sleep, Napier. The wind. ... Only the river, only the river**” [10, p. 412].

Уживання однокомпонентних номінативних речень з апозитивним і координативним зв’язком у сучасному епістолярному дискурсі зустрічаємо рідше. Так, номінативне речення

в прикладі “Can you smell them, Jenkins? **The rats... and the blood... and death!**” [8, p. 69] демонструє, з одного боку, випадок номінативного речення з координативним зв’язком, однак максимальний експресивний ефект досягається завдяки поєднанню замовчування, а також уживанню графічного засобу творення експресивності – зміни шрифту (курсив) – задля виокремлення значущості слова *death*.

Замовчування (або апосіопеза) зустрічається найчастіше, коли мовець через інтенсивність почуттів або вагання перериває висловлювання. У результаті дослідження нараховано 113 випадків уживання замовчування. Такий обрив у висловлюванні може бути зумовлений лише емоційним станом мовця та не мати жодної прагматичної мети [3, с. 137]. Проте за умови, коли замовчування втілює прихований натяк, що виражає погрозу, обіцянку, апосіопеза стилістично значима. На письмі у випадку апосіопези речення містить три крапки, демонструючи раптовий обрив висловлювання, або ж тире: “**He struggled to steady his shaking hands and prepared to squeeze the trigger –**

His rifle barrel suddenly fell away” [8, p. 50] У прикладі: “I feel confident he will recover, given time. **And from what I’ve heard, your brother is lucky, considering...**” [8, p. 65] спостерігаємо створення ефекту напруження через фізичний стан героя, що описує мовець. У випадку “I am worried for you, Lily,” I began haltingly. “**You are such an innocent. And Captain Harker is clearly not...**” A frown clouded her lovely face” [8, p. 116] також спостерігаємо, як поряд із сумнівами мовця ефект замовчування водночас демонструє побоювання. Цікавими є випадки поєднання замовчування з іншими стилістичними фігурами. У наступному прикладі замовчування поєднується з анадиплозисом, демонструючи побоювання, тримаючи співрозмовника в напруженні: “**If we allow garlands today; it will be dancing tomorrow. If there is dancing tomorrow...**” [10, p. 492].

Висновки з проведеного дослідження. У проаналізованих прикладах сучасного епістолярного англійського дискурсу спостерігаємо часте вживання оказіонального та узуального еліпсису – загалом 378 випадків. Структурний аналіз виявив пропуск головного члена речення (підмета або присудка), що трапляється в діалогічному мовленні. Уважаємо, що така висока чисельність використання еліпсису зумовлена насамперед спробою адресанта наблизити виклад думок у формі, притаманній неофіційному, щоденному мовленню, описати динамічність подій, продемонструвати особливості

стосунків співрозмовників (лінійні/нелінійні). Паратаксічний і гіпотаксічний асиндетон в епістолярному дискурсі характеризується найнижчою вживаністю в досліджуваному матеріалі – всього 43 випадки. У поєднанні з іншими стилістичними фігурами (найчастіше паралелізм) асиндетон демонструє найвищий рівень експресивності, описуючи емоційний стан мовця, стан речей. Номінативні однокомпонентні та розширені речення спостерігаємо 63 рази. Ця стилістична фігура, на відміну від парцельованих конструкцій, є незалежною й має на меті налаштувати адресата на необхідний адресанту лад. Замовчування (113 випадків) в епістолярному дискурсі демонструє емоційний стан мовця, часто супроводжується ваганням, гнівом, погрозами чи страхом передчуття перед незвіданим. Цікавими є випадки підсилення експресивності висловлювання за рахунок поєднання декількох стилістичних фігур експресивного синтаксису. Відбувається це зважаючи на важливість повідомлення та не зважаючи на тип епістолярію (традиційні листи/електронні).

Перспективу подальших досліджень убачаємо в експлікації прагматичного потенціалу комплексного набору стилістичних фігур у текстах епістолярного дискурсу, в тому числі й із графічними засобами творення виразності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс: Лингвистический энциклопедический словарь / за ред. В.Н. Ярцевой. Москва: Сов. энциклопедия, 1990. С. 136–137.
2. Кострова О.А. Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка: учеб. пособие. Москва: Флинта, 2004. 240 с.
3. Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст О.И., Тимошенко З.В. Стилистика английского языка. Киев: Вища школа, 1984. 241 с.
4. Седов К.Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетентности. Москва: Лабиринт, 2004. 320 с.
5. Сковородников А.П. Асиндетон как стилистическая фигура. Русская речь. Серия «Филологические беседы». 2004. Вып. 4. С. 56–64.
6. Фесенко О.П. Эпистолярный: жанр, стиль, дискурс. Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение». 2008. Вып. 23. С. 132–143.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ:

7. Berger J. From A to X. London: Verso, 2009. 198 p.
8. Cary K. Bloodline. NY: Penguin Group, 2005. 324 p.
9. Hunter S. Jones. September Ends. Middletown, DE, 2015. 268 p.
10. Mitchell D. Cloud Atlas. NY: Random House Inc., 2004. 516 p.
11. Wharton T. Every Blade of Grass. Middletown, DE, 2016. 292 p.